

Rozhovor s PhDr. Richardem Papíkem PhD., ředitelem Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK

S Richardem Papíkem o skrytém bohatství informační a knihovní vědy

---

Richard Papík – od roku 1994 vysokoškolským učitelem, 2000 až 2002 zástupcem ředitele a od října 2002 do současnosti ředitelem Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze. Do roku 1994 deset let v praxi VTEI (vědecké, technické a ekonomické informace), 1994–2000 rovněž informačním specialistou společnosti Medistyl. Specializace: rešeršní metody, online systémy a služby, světová databázová centra, informační podpora vědy a výzkumu. Dílčí specializace: competitive intelligence, metody rychlého čtení.

Studijní a přednáškové pobyty: Spojené státy, Německo, Velká Británie, Slovinsko; semestrální výuka na School of Information and Library Science na University of North Carolina v roce 1998. Další odborné aktivity: projekty, publikační činnost, vedení mnoha desítek kvalifikačních prací, členem rad a odborných společností: oborová rada FF UK pro informační vědu, Vědecká rada Národní knihovny, Vědecká rada Centra pro otázky životního prostředí, Ústřední knihovnická rada – poradního orgánu ministra kultury ČR, Rada Národní lékařské knihovny, Poradní sbor generálního ředitele Národní knihovny, Rada Knihovny Akademie věd České republiky, Česká informační společnost, Standing Committee v IFLA Education and Training Section a American Society for Information Science and Technology, aj.

ÚISK je jedním z největších ústavů na FF, ale často se stává, že studenti jiných oborů a někdy i vyučující nemají příliš jasno v tom, co se zde vlastně učí. Jak byste formuloval odpověď na otázku „A to se tam učíte rovnat knížky do polic?“

Pokud někdo vyjíždí za hranice do vyspělejších zemí, než je ta naše – a že jich je celkem hodně – pak vidí, co znamená moderní knihovna a její služby. Stačí zmínit za všechny Skandinávii nebo Spojené státy. Obory informační věda, resp. informační a knihovní věda či informační studia a knihovnictví nejsou zdaleka jen o knihovnách. Věda je to o celém informačním světě, o komunikaci informací vícero druhů ve společnosti nebo v různých sociálních skupinách, dnes navíc je vše spojené s počítačovou vědou, takže samozřejmě se stávají digitální a digitalizované informační fondy a jejich zabezpečení a zpřístupnění. Je mnoho teoretických i praktických problémových okruhů kolem fenoménu zvaného dokument a jeho roli v současné informační společnosti. Informační věda má také rozhraní s desítkami vědeckých oborů a vzájemně dochází k obohacování. Uplatnitelnost našich nejen absolventů,

ale již i studentů nižších ročníků je bezproblémová, zajímavá a perspektivní. Sami jsme překvapeni, jak široký a dosud nevyužitý je informační sektor a kde v něm se uplatňuje náš student či absolvent. Pokud si někdo myslí, že je to o rovnání knih do polic, tak mu asi ujede vlak do budoucnosti. Ale ať si to klidně myslí dál.

Kde je podle Vás zdroj představy studenta informační vědy nebo knihovnictví jako někoho, kdo opravuje tiskárny nebo oprašuje knížky?

Bylo to dáno dlouholetým neporozuměním, o čem v oboru informační věda zahrnující i knihovnictví jde. Někteří vidí jen ty klasické kamenné knihovny s regály plnými knih, na které se praší, jiní si myslí, že je to o technice a počítačích a například i o internetu. Ale i tato představa řady lidí mimo obor, která moc netěšila, byla moc zajímavá a užitečná. Nutila k zamyšlení, jak to změnit. Devadesátá léta to změnila v kontextu zkušeností vyspělého světa. Doslova obrátila. Tedy u nás. Ve vyspělém informačním světě to věděli už dávno.

Do třetice na toto téma, v čem vidíte šanci na změnu tohoto pojetí?

Že se česká společnost ve zdravé konkurenci jiných národů a zemí stává nezadržitelně informační. Nezaměňujme se slovem počítačová. Změnu udělá a již dělá mladá generace, pro kterou práce s elektronickými informačními zdroji není škodlivá a technokratická, ale přirozená a nezbytná ke studiu i práci. Je to i generace nových uživatelů a čtenářů v humanitních a sociálně vědních oborech. Mnozí takoví studenti mají i lepší informační a počítačové zkušenosti než lidé z technických škol a dokáží si představit, o čem informační studia a knihovnictví jsou. Není to negace minulého, je to evoluční proces. Zastavit ho může jen destrukční lidské nebo přírodní šílenství – a to si raději nepřát.

Jak v souvislosti se změnou pojetí oboru i jeho vnímání navenek vnímáte změnu profilu nastupujících studentů? V čem jsou jiní než dřívější ročníky a které vlastnosti a schopnosti naopak zůstaly nezměněny?

Profil nastupujícího studenta se opravdu mění. My stojíme o obě sféry: humanitně laděné studenty i technicky zaměřené. Proto máme i uzpůsobeny přijímačky. Nehodnotím současný profil nastupujícího studenta vůbec negativně, spíše pozitivně. Každá generace je jiná, ale není horší. To říká vždy ta starší a patří to k folklóru po tisíciletí. Mění se však dynamicky struktura znalostí a vědomostí, určitě co do šíře, a není snadné tomu rozumět. Je to trochu „konec starých časů“. Studenti vidí svobodný svět již v mládí, cestují, učí se sice trochu jinak, ale učí se. Jsou kritičtí a umějí srovnávat. Skvělý „materiál“ pro pedagoga, který se takového studenta neobává. Žádný problém to není. Je to pedagogická výzva. Současní studenti jsou chytrí, dobří, pracovití a přiměřeně líní, jako vždy bývali.

Za posledních pět let se toho z našeho pohledu na ÚISKu mnoho změnilo. Ústav se rozrostl o řady studentů, doktorandů i mladých vyučujících, zvýšil se počet a pestrost vyučovaných předmětů, (zejména s návazností na praxi), vyvíjejí se nové výzkumné aktivity a projekty (např. současný grant a konference HCI neboli human-computer-interaction), posiluje se zahraniční spolupráce (každoroční letní dvoutýdenní semináře University of North Carolina a její School of Information and Library Science v Praze za účasti expertů ústavu, poslední ročníky konference Bobcatsss, program Erasmus a mnoho dalších), rozběhly se dokonce i celkem rozsáhle přednášky pro zahraniční

studenty programu Erasmus... Jaká je Vaše vize chodu ÚISKu na dalších pět let? Jak byste priority ústavu definoval nyní?

Pokud vy vidíte změny, jsem nadšen. Co si více přát? ÚISK teď podává nové akreditace, ale vůbec přitom nemusí, snad jen kvůli tzv. kombinované formě studia, kterou chceme rozšířit i na bakalářské studium. Děláme to předčasně, abychom ještě lépe rozvojově postavili tematicky i generačně, ale zároveň kvalifikovaně studijní program. V současnosti máme informační zaměření, knihovnické a knihovědné a rozvíjíme třetím rokem nový obor pod střechou informační vědy – studia nových médií. Naší prioritou pro další léta je rozumný dostatek studentů, kterých se nám stále hlásí nadbytek, že si můžeme vybírat, ale zároveň kvalita. Nemusíme už několik let fakultu a univerzitu přesvědčovat, že náš obor je symbiotický ve vědách společenských i technických a že se není třeba divit, proč učíme technologické či exaktní předměty vedle těch sociálně vědních. To je naštěstí za námi. Jsme schopni dalšího nárůstu studentů v nových zaměřeních či oborech – např. směřující do oblasti e-governmentu nebo medicínských informačních systémů. Nemusí jít o masové záležitosti, máme vybudovanou infrastrukturu informačního základu a můžeme teď stavět víceoborové stavebnice a budeme přitom i pro UK a FF ekonomicky rentabilní. Ale nemusíme to tak udělat. Nejde nám o pomyslnou čárku, nepotřebujeme navyšovat počet studentů, ani není kam spěchat, jde nám hlavně o udržení sledování světových trendů informační a knihovní vědy, o kvalitní vzdělanost a připravenost studentů a jejich dobrou uplatnitelnost bez nutnosti se rekvalifikovat brzy po skončení studií. Zároveň bychom rádi rozumné průniky s dalšími obory na FF i mimo ni. Zatím nové směry promítáme do stávajících předmětů tzv. jádra nebo do desítek výběrových předmětů, které ročně nabízíme našim studentům. I knihovědné zaměření orientujeme částečně k tzv. informačním systémům historického a kulturního dědictví, pochopitelně jen částečně, abychom studenty většinou zásadně humanitně laděné nestrašili. Chceme studentům, jako že už to děláme v posledních letech, poskytovat učebnice ve formě tzv. e-books neboli elektronických knih, které sami vytváříme nebo nakupujeme. K tomu máme už portál <http://texty.jinonice.cuni.cz>. Podporujeme spontánně a čím dál více systémově tzv. web-based learning a možná se pokusíme o distanční formu nějakého nového informačního oboru, který v ČR ještě není obvyklý, anebo rádi vstoupíme do zdravé konkurence s jinými. Záleží hodně na vedení FF a UK a našich silách. Není to plán, je to jen představa, tak to tak berte. Nezbytnou podmínkou jsou i důstojné technické didaktické prostředky, o kterých dlouhá léta víme, ale nemůžeme je koupit, někdy jen z grantů, přitom by měly být samozřejmostí. Chceme využívat více telemostů a telekonferencingu, dílčí zkušenosti už s tím máme. Tedy shrnuto: udržet kvantitu zájmu o náš obor, zvyšovat kvalitu a budovat moderní didaktické formy a zázemí, aby náš obor odpovídal informační vědě nejen termínem, ale i obsahem. A aby se v něm studenti cítili i svobodně a studentsky se vším všudy dobře. To není zanedbatelné.

Informační a knihovní věda je mezioborová disciplína, která by ideálně měla existovat a pracovat v symbióze s řadou ostatních vědních disciplín. Dle našeho pohledu zahrnuje řadu aspektů, které jsou pro většinu oborů nepostradatelné, ale jak tato spolupráce funguje ve skutečnosti? Existují obory, které si této spolupráce váží a na druhé straně obory, které by z ní mohly mnoho vytěžit, ale z nějakého důvodu jsou k této spolupráci skeptičtí? Kde v této spolupráci vidíte největší rezervy?

Neformální spolupráci máme. Spolupráce systémová někdy chybí a není z neochoty, ale z důvodu časového vytížení až přetížení lidského faktoru. Navíc moc neexistuje motivace

ekonomická. Učitelé musí časově i ekonomicky přežít a nemohou se často starat o potenciální projekty s druhými katedrami a ústavy. Vědecky to zní hezky, ale je často výhodnější mít ekonomicky silného partnera odjinud. Rozumná prostupnost a spolupráce oborů na FF je pěkná myšlenka, ale realita je často jiná. Aspoň, že si obory nepřekážejí. I to je pozitivní.

Ve které fázi studia jsou studenti či absolventi se spoluprací s ostatními obory konfrontováni nejvíce? V jakých aktivitách se tato spolupráce nejvíce projevuje? Jedná se spíše o akademické, nebo komerční prostředí?

V něčem již na bakalářském stupni, ale většinou zájem o spolupráci a pochopení rozhraní s jinými obory přichází na magisterském a doktorském stupni. Doktorský stupeň je zajímavý zejména vědecky, magisterský má hodně průníků s veřejně právním sektorem, neziskovým, také hodně s komerčním prostředím, někdy i se státní správou, kde je o naše absolventy zájem. Studenti si musí další obor začít studovat praktickou zkušeností, ale i začínají další vysokoškolská studia jiného oboru, anebo obráceně – chodí k nám studenti už s jednou či dvěma vysokými školami si dodělat informačně-knihovnické vzdělání. Magisterským zaměřením si člověk bude vydělávat na živobytí, proto se zajímá o průniky s jinými obory intenzivněji. Student se přesouvá do reality života, pokud v ní už není dříve.

Jak mohou pocítit tento mezioborový záměr informační a knihovní vědy studenti ÚISKu v rámci vyučovaných předmětů? Plánujete v tomto ohledu nějaké výraznější rozšíření?

Rádi bychom více spolupráce s psychologii, sociologií, některými historickými specializacemi a obory spojenými s literaturou. Možná lingvistikou. Mimo FF stojíme o spolupráci s matematikou, počítačovou vědou a technickými obory, možná i ekonomii, pěstujeme v posledních letech předmět informační ekonomika, který studenti mají rádi a na kterého máme už několik let vlastního mladého a vzdělaného odborníka. Paradoxně další záležitosti na penězích, například jak motivovat odborníky odjinud, aby s námi spolupracovali. Za dobré slovo to nefunguje systémově, ale jen nárazově. Aby to nebyla charitativní jednorázová akce pro studenty, musí to mít funkční systém financování. Máme to však reálně spočítáno, nejsme ti, kteří požadují peníze. Víme, co můžeme nabídnout na oplátku jiným oborům.

Představte si takovou situaci v reálném světě, kdy nejste limitováni žádnými bariérami. Jaká by, v tomto případě, byla ideální představa ÚISKu?

Chcete pravdu? ÚISK se svobodnějším a velkorysejším rozpočtem, ne přidělem, s kterým nemůžeme motivačně a rozvojově nakládat podle sebe. V zásadě je to jediná bariéra. Ostatní umíme řešit. To je odpověď na ideál. Reálně a jasně víme, kam s oborem mířit, koho vzdělat a jak připravit. Víme, kde jsou trendy informační vědy, víme, co to chce personálně a co technicky i didakticky. Máme dostatek studentů, v současnosti asi 500. Nemáme problém s oslovením vzdělaných a mladších potenciálních učitelů, aby učili. ÚISK má pravidelně i granty a další chvályhodné aktivity. Studenti i učitelé jsou konečně od roku 2000 v prostorách jinonického univerzitního areálu, kam většina oborů z FF vůbec nechtěla, my naopak ano. Jsou tam nejlepší podmínky pro rozvoj našeho oboru, jaké si můžeme představit, a je tam skvělá knihovna s fondy literatury k informační vědě a sloužící našemu ústavu. Umíme přitáhnout peníze do celku univerzity, nebýt pro UK a FF mírně řečeno ekonomicky ztrátová a zároveň nejsme ti, kteří čekají s nataženou rukou. Přemýšlíme intelektuálně i investičně. Peníze pro celek umíme „vydělat“ a jsme schopni dalších rozvojových aktivit. Jsme jeden

z několika oborů na FF, který není nadšen přerodělováním, jemuž někdy na našem ústavu říkáme znárodnování. To je ale dlouholetý problém, ne současný. Od něj se odvíjí realita, ne ideál.

V loňském roce byla v rámci magisterských studií na ÚISKu obnovena studia knihovnědy. Jak toto zaměření vnímáte Vy a jak jej vnímají a přijímají studenti? Má vůbec, podle Vás, šanci na úspěch v „silné“ konkurenci oboru „Studia nových médií“, která byla na ÚISKu otevřena od roku 2006?

Nejde o vzájemné konkurenční projekty, ale oba potřebné v rámci ÚISK, pro naši vědu i společnost. Každá specializace má jiné poslání. To je, jako bychom se ptali, zda je důležitější chirurg, nebo internista v medicíně. Oba projekty vznikaly na ÚISK a s jádrem lidí z ÚISK. Ani jedno by nevzniklo bez síly a solidarity informačních studií a knihovnictví jako celku. Knihovněda je zaměřením v rámci stávající akreditace a studium nových médií je systémově oborem informační vědy. Pochopitelně u obou jde o mezioborové přesahy, někde i neobvyklé. Oba nové směry nebudou masové, ale díky sounáležitosti s ÚISK se to dá ekonomicky zdůvodnit. Učitelé se na ÚISK střídají u všech specializací a je to přínosné pro studenty i lidské vztahy. Studenti to jistě přijímají kladně, některým je to pochopitelně jedno, ale snad nikdo toto intelektuální obohacení ÚISK nebere negativně. Jsou to moc hezké směry informační vědy, která je vůbec nádherná. To berte jako vyznání oboru.

Tento výstup vznikl za podpory Univerzity Karlovy v Praze, Filozofické fakulty z prostředků specifického výzkumu na rok 2008, číslo projektu GRANTY/2008/561